

THE TEPEGÖZ OR THE CYKLOP OF OGHUZ* Taken from the Tatar-Turkish

Tepegöz veya Oğuz Cyklobu
Tatar Türkçe'sinden alınmıştır.

Heinrich Friedrich VON DIEZ
Çev. Yrd. Doç. Dr. Hasan GÜNEŞ**

Elyazısı ile yazılmış olan haliha-zırdaki başlık, kirli sayfanın ilk yaprağında geçmektedir:

کتاب دده تورقود علی لسان طایفه اوغوزان

Bu, Dede Korkut Kitabı Oğuz halkının dilinde yazılmış bir kitaptır. Sözkonusu el yazısı şark yazıları derlemelerimde 61 sayılı küçük Folio¹ içinde yer almaktadır. Dresden'deki Kraliyet kütüphanesinde benimkilerle, üstelik hatalarına varana kadar birebir örtüşen bir yazı bulunmaktadır. Paulus'un Hatıralarından. Dördüncü parça. Sayfa 13. No. 86.

El yazısıyla yazılmış (olan yu-karıdaki) başlık, sözkonusu kitabın içeriğini ifade etmediği gibi kitabın yazarının da kim olduğuna dair bir işaret de vermemektedir. Bu durumda anlaşılabilirliği zor olacağından okuyuculara bunu daha yakından açıklamak gerekmektedir.

Kısa önsöz yazısında denir ki:

Kurtuluşu müjdeleyen elçinin (Muhammed)² yaşadığı zamana yakın bir dönemdeki ailelerden birinden Korkut Ata adında ilk Oğuz'ları çok iyi tanıyan bir adam ortaya çıkmıştır (Ata ifadesi Dede ifadesiyle aynı anlamdadır). Onun ağzından çıkan herşey kabul görürdü. Bu kişi gelecekle ilgili her

türlü bilgiyi verirdi. Yüce Allah onun kalbine ilhamlar bahşederdi. Bu kararlılıkla Korkut Ata dediki: Hükümlerlik son dönemlerinde yeniden bir kayıya³ geçecek ki onu hiç kimse onun elinden alamayacaktır. Kıyamete kadar varlığını sürdüreceği ifadesiyle hala varolan ve devam eden Osmanlı soyu kastedilmiştir.⁴ Kendisi buna benzer daha bir çok başka düşünceyi zikretmiştir. Korkut Ata Oğuzlar arasında oluşan anlaşmazlıkları çözerdi. Ne olursa olsun Korkut Ata'ya danışılmadan hiç bir şey yapılmazdı. Onun söylediği herşey emir kabul edilirdi. Onun sözünden çıkılmazdı ve ona göre hareket edilirdi.

Yukarıda verilen giriş yazısında Osmanlı soyuna vurgu yapılması, aslında bu giriş yazısının Osmanlı hanedanının kuruluşundan sonraki bir dönemde yazıldığını kendiliğinden ortaya koymaktadır. Ancak burada Dede Korkut'un hem Osmanlı döneminin başlangıcında hem de Muhammed zamanına yakın bir zamanda yaşamış olduğu hususuna gelinecek olursa, ele almış olduğum "Oğuz Kitabı" isimli eserde geçen bir olaydan hareketle onun bu durumda milattan sonra dokuzuncu yüzyıldan önce yaşamış ola-

* Von Diez, Heinrich Friedrich. "Depe Ghöz oder der oghuzische Cyklop" Denkwürdigkeiten von Asien, In Commission der Halleschen Waisenhaus-Buchhandlung, Berlin und Halle 1815. S. 399-457.

** Anadolu Üniversitesi, AOF, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi, Eskişehir/Türkiye, hasangunes32@hotmail.com

mayacağını göstermişim. Konunun içeriği hakkında biraz daha bilgi verdikten sonra bu duruma karşı oluşan itirazlara da değineceğim.

Sözkonusu giriş yazısının devamında ise Dede Korkut'un geleneklerle ilgili sözleri yer almaktadır. İlk söz şöyle der: Allah'ı anmazsan işlerin rast gitmez. Bu sözler el yazımla yaklaşık olarak bir buçuk sayfa tutuyor. Öyle görünüyor ki bahse konu olan bu sözlerin tümü olmasa da çoğunun Oğuz kitabında yer yer görüldüğü gerçeğinden hareketle üçüncü bir el tarafından eklenmiş gibi gözükmemektedir. Dolayısıyla kitabın başında yer alan ve Dede Korkut'a ait olduğu iddia edilen bu sözler konunun bütünlüğü açısından ikinci sayfa ile alakalı olmasından dolayı ancak bu sayfaya ait olabilir.

Dede Korkut der ki: Görelim Hanımız ne söylemiş! Sözlerime bizi gözetken ve koruyan yüce Allah'ı överek başlamak istiyorum v.s.

Allah'a düzdüğü övgülerin ardından Muhammed ümmetinin tüm kitaplarında yer aldığı gibi bu kitapta da Muhammed ve Ali'ye övgüler yağdırılır; yalnız aradaki tek fark, pers mezhebinden olmayan yazarlar, Muhammed'in aile ve halifelerine hayır dileklerinde bulunurken halife Ali'nin ismini övmeden ifade etmiş olmasıdır. Buradan, Osmanlı'nın hanefi mezhebine mensup olmadığı gibi ilk eser sahibinin ya da kitabı derleyen kişinin de aynı şekilde hanefi mezhebinden olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Ele aldığım Oğuz kitabında da kanıtladığım üzere, Dede Korkut'un da Pers mezhebinden olduğunu iddia etmek son derece makul olacaktır.

Allah ve Muhammed'e yapılan öv-

güler bittikten sonra yine aynı ikinci sayfada yer alan özel bir başlık altında bir ozan tarafından kadınların özellikleri hakkında dile getirilen ve üçüncü sayfaya kadar uzanan düşünceler karşımıza çıkmaktadır.

Bunu takiben oniki tarihi anlatı yer almaktadır. Bu hikayelerin **İlki**⁵ Boğaçhan'dan, **ikincisi** Salur Kazan'ın (*evinin*) yağmalanmasından buna karşılık son iki anlatının başlığı ise **onbirincisi**, Salur Kazan'ın tutsaklıktan kurtuluşu ve **onikincisi** de Dış Oğuzların İç Oğuzlara karşı isyanından oluşmaktadır. Bu şekilde oniki tarihsel anlatıdan meydana gelen bir seri ortaya çıkmıştır. Tüm bu anlatılar ya gazalardan⁶ ya her bir oğuz beyinin bireysel kahramanlıklarından ya da Asya kıyılarında Karadeniz'de adı anılmamış Yunanlılarla yaptıkları savaştan bahsetmektedir. Öyle ki bunların tamamı göz önüne getirilecek olsa dahi bunlardan Oğuz tarihi için herhangi bir malzeme çıkarmak söz konusu olamamaktadır. Bunlar daha çok zihinlerde kalan ve süslenen ve hatta uydurulmuş aile anıları niteliğindedir.

Netice itibarıyla şunu da ivedilikle belirtmek isterim ki, yazarı daha yakından tanımak adına, kitabın tamamında zamana ışık tutan herhangi bir ize rastlanılmamaktadır. Bundan dolayı da verilen bireysel verilerden yola çıkarak belli bir zaman ya da dönem çıkarımında bulunmak mümkün olamamaktadır. Bu sebeple ilk bakışta olayların Dede Korkut zamanında geliştiği inancı kabul edilmelidir. Gerçi o kendi adına hiç bir şey anlatmamaktadır. Kendisi yalnızca arasına akıl vermek için ortaya çıkmış ise de genellikle olayların sonrasında Oğuzlarla

ilgili, adına **Oğuzname de⁷** denilen, hayır dileklerini dile getirmek için kendini göstermiştir. Söz konusu hayır dilekleriyle ilgili ifadeler yedi ayrı anlatımın sonunda dile getirilmiştir; öyle ki bu sözcüklerle (*soylama ile*) ne anlamamız gerektiği pek açık edilmemiştir. Bu sözcükler (*yani Oğuzname*) burada doğrudan “Oğuz’un Kitabı” ya da “Oğuz’ların Tarihi” şeklinde tercüme edilemez. Dolayısıyla hayır dilekleri içeren söz konusu sözcükleri daha çok Oğuz’lara cevap ya da ithaf olarak açıklayabiliriz. Eğer her defasındaki tüm anlatımın kendisi (*yani Oğuzname*) kastedilmiş olsaydı, bu durumda eserin adı “Oğuzların Tarihi” şeklinde olurdu. Oysa bu ifadeler her seferinde Dede Korkut’un sonradan olaya katılan ve özellikle de olaylarla ilgili hadiseler gerçekleştikten sonra üçüncü bir kişi olarak söylediği övme ve hayır dileklerinden ibarettir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda “Oğuzname” ifadesinin yalnızca tüm kitaba ismini vermek için bu kadar sık tekrarlandığı tahmin edilmektedir. En azından kitabın eski bir sahibi tarafından, kitabın kirli sayfasının ilk yaprağında, Dede Korkut’u hayır dilekleriyle bu kadar sık ortaya çıkmış gördüğünden dolayı kitabın “Korkut’un Kitabı” olarak adlandırdığı sanılmaktadır, zira ben, şark ülkelerinin kendi edebiyatlarına ait haberlerinde neredeyse hiç bir zaman doğru bilgiyi tam olarak veremediklerini fark ettim ve bunu da birçok kez kanıtladım. Bu bahsettiklerimin hepsinden yola çıkarak kitabın bilinmeyen üçüncü bir kişi tarafından bir araya toplandığı da tahmin edilebilir. Bu tahmine kesinlik kazandıran etken ise, anlatılan olayların

yani karadenizde Yunanlılarla yaşanan olayların ve de Dış Oğuzların, İç Oğuzlara karşı isyanın, pek çok diğer hadiselerle göre daha erken bir zamanda vuku bulmuş olmasındandır. Bu olaylar Oğuzun ilk atalarının yaşadığı zamanda, yani birkaç bin yıl önce⁸, dolayısıyla Korkut’un onlarla aynı çağı paylaşmış olamayacağı bir dönemde meydana gelmiş olmalıydılar. Bu çelişki yukarıda verilen giriş yazısında, Dede Korkut’un son oğuzları tanımış olma ihtimaline rağmen ilk oğuzları tanımış olabileceğinin söylendiği yazıda hemen farkedilmektedir. Dolayısıyla bu mümkün değildir çünkü Oğuz soyunun atası üç bin yıldan daha uzun bir süre öncesinde yaşamıştır.

Kitaptan paylaşacağım sekizinci anlatı ile bunların tümü ortaya çıkacaktır. Söz konusu anlatımın başında aşağıda yer alan başlık yazılıdır:

بساط دپه گۆزى اولدۇر، كي توي بيهان ايدىر

Bissat’ın Tepegöz’ü nasıl öldürdüğü anlatılmaktadır.^{9,10} Tepegöz burada, hem fiziki cüssesi hem sahip olduğu olağanüstü güç ve alnında tek gözü olan canavarımsı bir insan şeklinde tasvir edilmektedir. Bu tek göz, ona **tepe noktasındaki göz**¹¹ ya da diğer bir deyişle **kafatasındaki tek göz** anlamına gelen ismini vermiştir. O, yani Tepegöz, Yunanlıların *Cyklop*¹² olarak bilinen tek gözlü yaratığıyla aynıdır. Özellikle de Homeros’a ait olanla. *Çünkü Yunan mitolojisinde birden fazla Cyklop vardır.*¹³ Dolayısıyla Homeros’un *Cyklop*’u Tepegöze her yönüyle daha fazla benzemektedir. Çünkü ona ait *Cyklop*’dan bize aktarılan diğer *Cyklop*’lara oranla daha fazla bilgi kalmıştır.

Ama pek yakında Oğuz’a ait

Cyklop'un Yunanlı olandan değil, tam tersine Cyklop'un Oğuz'a ait Tepegöz'den alıntılandırıldığı daha net anlaşılacaktır. Şayet Yunanlı olanı yüksek antik çağa oturtulduğunda, Oğuz'dan olanın da çok da yeni olmadığı anlaşılabilir. Dolayısıyla da burada uydurulduğu gibi Oğuz'a ait olanın çağına, Dede Korkut'u yerleştirmek mümkün değildir. Çünkü mevcut anlatımlara göre o, sadece Tepegöz'e Oğuzlara duyulan düşmanlığı ortandan kaldırmak ve pazarlık yapmak amacıyla gönderilmemiştir. Dede Korkut Tepegöz'ün Bissat tarafından öldürülmesinden sonra yepyeni neşeli şarkıları¹⁴ tutturmak ve hayır dileklerini dile getirmek için de çağırılmıştır. Diğer yandan anlatımın başında Oğuzların atası Oğuz Han'dan bahsedilmekte, diğer bahsi geçen Oğuz beyleri de onun (*Dede Korkut'un*) çağından kişiler olarak anılmaktadır, özellikle Aruz Koça, Bissat'ın atası, yani Cyklop'u öldüren, hikaye kahramanı olarak bahsedilmektedir. Bu da Dede Korkut'un o dönem içersine sadece keyfi olarak sokulduğu yönünde yeni bir kanıttır. Dolayısıyla hem Oğuz'a ait olanın hem de Yunan'a ait olanın yani her iki Cyklop'un da uydurulmuş olarak kabul edilmesi gerektiğinden Dede korkut'u da başka bir döneme koymada bir sakınca görülmemiş ve bu şekilde işin kolayına kaçılmıştır. Bu bakımdan sözkonusu anlatıların belirli ortak bir tarihsel dayanağının olup olmadığı bugün itibariyle artık ne açıklayabilmek ne de belli bir yere oturtulabilmek mümkündür.

Dede Korkut adında bir adamın yaşadığına yönelik hiç bir kuşku

yok. Ancak o sadece ve sadece Oğuz kitabında da ifade edildiği gibi egemenliği atalarının elinden çoktan alınmış olduğu dönemde ve yukarıdaki girişte geçen kehanetlerin ve diğer olayların da kanıtladığı gibi son Oğuz döneminde yaşamıştır. Onun, kendisi hakkında anlatıldığı gibi Oğuzların akıllı ve akli selim bir öğüt vereni olduğu yönündeki inancım tamdır. Bilakis eksikliği yok daha da fazlası var. Hatta, almış olduğu **büyük baba, dede ya da ata** gibi lakabla anılması ise onun oldukça uzun yaşadığına dair bir başka kanıttır. Aynı zamanda oldukça eminim ki, o rivayetlere dayanan çok sayıda eski haberlerin aktarılmasından bilgisinin olduğu ve bu bilgileri yaşadığı çağdaki insanlara aktarmış ve hatta olması gerekenden başka bir şekliyle bu döneme yansıtmıştır.¹⁵ Bildiğimiz gibi Oğuz Han soyunun içinde yaşayan atasözlerinin ve Dede korkutun özdeyişleri ilk olarak Oğuz kitabında toplanmış ve kayıt altına alınmıştır. Ancak şark ülkelerine has zamanı belirleme ile ilgili tüm olumsuzluklara yani zamanı karıştırmalara rağmen Dede Korkut'un kendisini olayların veya kendisinden hemen hemen iki bin yıl önce yaşamış olayların içinde ya da söz konusu olayların görgü tanığı olarak göstermesini kabul etmek imkansız olduğu için, günümüzdeki kitabın onun sözlü ve yazılı bilgilerinin üçüncü kişiler tarafından yorumlanmış ve yalnızca ona gösterilen hürmete binaen ya da keyfi olarak genç yaşlı tüm Oğuzların öğüt veren kişisi olarak hiç bir şekilde birlikte yaşamamış olduğu halde daha önceki dönemlere yerleştirilmiş olduğuna inandım. Bu inancımı güçlendiren sebep ise, Dede Korkut'un

hiç bir şekilde kendi adına konuşması ve bilakis yalnızca öğüt veren veya hayır dileklerini ifade eden kişi sıfatıyla ortaya konulmuş olmasıdır. Ancak bunların hiç biri bizi kitabın yaşı hakkında herhangi bir tereddüde düşürmemelidir. Zira her ne kadar kitabın yazarı ve derleyeni hakkındaki hemen hemen tüm veriler eksik olmasına rağmen en azından kısa girişi de hesaba katarak kitabın, Osmanlı Hanedanı'nın ortaya çıkış tarihini (*kuruluş tarihini*) oldukça aştığını iddia edebilirim. Bu kitabın sadece Tatar ve Türk dilinin karışık (*Tatar Türkçesi*) kullanımıyla değil, aynı zamanda yazarın düz ve ham uslubu ve ayrıca her iki dilin de Osmanlı Hanedanı'ndan daha eski olması hasebiyle de *kitabın* aslında *Osmanlı hanedanından daha eski olduğunu* kanıtlanmaktadır. Bu konu, ilk sayfanın arkasında yer alan ve muhtemelen de bir Osmanlı tarafından ele alınan Oğuz diliyle ilgili bilgileri aktardığımda daha da netleşecektir.

Bu sözkonusu dil, ele aldığım “Oğuz Kitabı”nın girişinde tanımladığım Tatar-Türkçe'sinden başka birşey değildir. Denkwürdigkeiten von Asien; 1. Cilt Sayfa 165-166. Oğuzlar ilk zamandan beri Türk ve Tatarların bir araya gelmesiyle oluşmuş bir halktır. Çünkü Oğuz Han her iki Moğol torununu da kendi hakimiyeti altında toplayıp birleştirmiştir. (a.g.e. S. 158).¹⁶ Oğuz Han'ın ölümünden sonraki dönemlerde doğal olarak himayesi altındaki halklarla ilgili büyük değişiklikler olmuştur. Ya kendi içlerinden yeni ulusların doğmasıyla ve ya bu ulusların adlarını başkaları tarafından değiştirilmesi suretiyle zaman içinde

yeni lehçelerin de oluşmasına neden olmuştur. Gerçi eski Oğuz soy silsilesinde bir eksiklik olmadığı gibi yine de Oğuz adı altında uluslar bulunmuştur. Bu Oğuz ulusu hem dillerini muhafaza etmiş hem de bu dillerini (*gelecek nesiller*) aktarmışlardır. Tıpkı burada söz konusu olduğu gibi. Yani Söz konusu bu dil, Osmanlı Hanedanlığına zemin hazırlayan ve halen de ayakta olan Osmanlı imparatorluğunun kurucusu 1. Osman'ın babası Ertuğrul'a kadar muhafaza edilmiş ve aktarılmıştır. Bunu kanıtlamak için Oğuzların kökleri olan ve onların atası durumunda olan Duz Alp'e kadar geriye giden bizanslı tarih yazarına değinmek istiyorum. Oğlu Oğuz Alp (ayrıca Süleyman olarak anılırdı), Oğuz halkının başı Yunanlılarla oldukça fazla savaştı ve kısa zamanda kayda değer bir güç kazandı. Oğuz Alp'in oğlu Ertuğrul'un himayesinde Oğuzlar Toros bölgesinin büyük bir kısmını almışlardır. Ve sonunda oğlu Osman kendi adını taşıyan hanedanı kurmuştur. Stritter *Memor. popular. Tom. III. p.531-533*. Böylece bu bilgiler birbiriyle yani Deguignes'in şark ülkelerinden topladığı bilgilerle de örtüşmektedir. O, kendilerine Guzz adı verilen Türkmenlerin Oğuzlarla aynı soydan olduklarını ve bunlardan bir kısmının Avrupa'da kaybolduğunu ve burada da Uzen olarak tanınmakta olduklarını iddia etmektedir. Bu Uzen'ler muhtemelen Bizanslılar tarafından Kafkas bölgesine yerleştirilen ve Uzia ülkesinden geldikleri varsayılır. Stritter III. p. 807. Sözkonusu bu Türkmenleri de Selçuklu'lar yerleşmiş oldukları Horasan'dan kovmuşlardı. Onlar da buna müteakip 611 yılında (M.S. 1219) yukarıda bahsi geçen ve

I. Osman'ın büyükbabası Süleyman Şah himayesi altında küçük Asya'ya ilk savaş göçlerini gerçekleştirmişlerdir. Ancak buradan da Moğallar tarafından geri püskürtülmüşler ve onlar da Azerbaycan'a gitmişlerdir. 616 yılında (M.S. 1219) aynı Süleyman ellibin adamla yeniden Küçük Asya'ya göç etmiş ve Fırat nehrinde hayatını kaybetmiştir. Oğlu Ertuğrul ise Selçuklu imparatorluğunun Konya (*Ikonium*) bölgesine yerleşmiştir. Kendisi 680 ya da 687 yılında (M.S. 1281 ya da 1288) vefat etmiş ve oğlu I. Osman'ı halef ilan etmiştir. Deguignes; *Geschichte der Hunnen und Türken (Hunlar ve Türklerin Tarihi)*. Cilt IV. Sayfa 353. Bu veriler de aslında Ertuğrul'un Oğuz dilini, Selçuklu İmparatorluğunun Konya bölgesine getirdiği gerçeği açıklamaktadır. Tıpkı, iyi bir tarihçi olan eski Reis Efendi, Raşit Efendi'nin¹⁷ bana sözlü olarak Osman'ın hükümdarlığını kurarken yanında sadece iki bin Türkmen ya da Oğuz'un olduğunu kesin bir dille açıkladığı gibi. Böylece kendiliğinden Oğuz dilinin, Selçukluların dili olarak anılan Türk dili Küçük Asya'da egemen olarak bulunduğu ve şimdiki Rus ve Polonya'lılarda olduğu gibi birbirleriyle her iki dilde de anlaşabildikleri için Oğuz dilinin üstünlük kuramadığı ortaya çıkmaktadır. Böylece Türk dilinin adı Türk dili olarak Osmanlılara kalırken Oğuz dili adı kaybolmak zorunda kalmıştır. Tıpkı Osman'ın kendi adını kendisinden sonra gelen farklı milliyetten biraraya getirilmiş karışık halklara verdiği ve bunların da sonunda onların soyu olduğu gibi, Selçuk adında aslen Türkistan'dan göç etmiş olan bir aile de adını kurduğu bu im-

paratorluğa vermiştir. Şayet mevcut kitapta bunun Oğuz dilinde yazıldığı söyleniyorsa söz konusu kitabın da bu koşullarda I. Osman'dan çok daha önce yazılmış olduğu kanaatine varmak pek de zor değildir.

Şimdi, günümüzdeki yazının konusu olan anlatımın içeriğini daha yakından ele alacak olursak Asya'nın arka bölgelerindeki Oğuzların altında, yani diğer bir deyişle Oğuz ülkesinin Amu Derya¹⁸ ötesinde bir Tepegöz'e rastlamayı fazlasıyla tuhaf bulacaklardır; çünkü bu, bugüne kadar yalnızca eski Yunanlılarda aranan bir fabl yaratığı olarak kabul edilmişti.

Yunanlılar yuvarlak gözlü ve alınının ortasında kocaman tek bir gözü olduğu varsayıp ve adını **κυκλος** ve **κύψ**, 'dan alan üç tip Tepegöz'den bahsederler. Bunlar, Polyphem'de olduğu gibi iki yüz ayak uzunluğunda ve en yüksek gemi direğinden daha uzun bir sopayı elinde tutan olağanüstü devler olarak bizlere tanıtılmaktadır. Onlar ne kanunlara ne geleneklere ne de dine saygı gösteren acımasız ve çok vahşi insanlar olarak tarif edilir. Hatta bu özelliklerinden dolayı yani kanunlara, geleneklere ve dine saygı göstermeyen acımasız insanlar için "Cyklop gibi yaşamak" ifadesi türemiş ve bu ifade de zaman içinde atasözüne de dönüşmüştür. Bu özellik, aşağı yukarı üç Cyklop'un da taşıdığı ortak özellik idi.

Bahse konu olan bu üç Cyklopdan ilkinde Arges, Brontes ve Steropes olarak adlandırılan üç Cyklop örneğinden bahsedilir. Aktarılanlara göre Coelus ve eşi Yer Tanrı bunları dünyaya getirmiştir. Bunlar tanrı değildiler, ancak tanrılara eşit sayılmışlardır

(*diis similes*). Bunlar, babaları Coelus tarafından bağlanmış ve Tartarus'a atılmıştır. Ancak Jüpiter onları kurtarmıştır. Onlar da bunun karşılığında minnettarlıklarını gösterebilmek için ona yıldırım saçan asa'yı¹⁹ döverecek hazırlamışlardır. Arges, Brontes ve Steropes olarak adlandırılan bu üç Cyklop aynı zamanda volkan'a da demirci çırağı olarak hizmet ediyorlardı. Hatta onların Lypara adasında bir atölyeleri de vardı. Ancak yıldırım saçan asayı döktükleri için Apollo tarafından öldürülmüşlerdir.

Lakin bizim burada, bu sözkonusu mitolojik Cyklop'larla bir işimiz yok. Gerçi hiç kimse de bu anlatı hakkında ne düşüneceğini, bundan nasıl bir çıkarım sağlayacağını da bilmemektedir. Bunlar Yunanlı şairler tarafından boş isimler olarak öylesine kullanılmıştır. Yunanlılar bu isimleri farklı zamanlarda tıpkı daha sonra Romalı şairlerin yaptığı gibi istedikleri şekilde kullanmışlardır. Bu da zaten eserlerinde açık bir şekilde göze batmaktadır. Şüphesiz bunun altında Yunanistan'ın şarktan beraberinde getirdikleri veya bunların daha sonraki soylarının garp ülkelerindeki yolculuklarında biraraya getirdikleri belli gelenekler, izler gizlidir. Ancak bu gelenekler ve izler kısmen isim değişiklikleri, kısmen Yunan dilinden yeni anlatım biçimlerinin aktarımıyla, kısmen de yazarların kattığı keyfi başına buyruk ilaveleriyle ve saptırmalarıyla artık tanınmaz durumdadır. Dolayısıyla fabıla dönüştürülen eski olay ya da kişileri, günümüzde ilk çıktıkları haline dayandırmaya çalışmak boşuna bir çaba olacaktır. Dolayısıyla aktarılan bu anlatıda geçen sözde hain insan

şeklindeki devlerden ne anlaşılması gerektiğini Macrobius ve Çiçero'nun işaret ettikleri şekliyle bırakmak gerekir. Yani onlar tanrıları inkar etmelerinden dolayı sanki tanrıları yerinden edecekleri şeklinde algılanmış ve bu yüzden de öldürülmüşlerdir.

Yunan Mitolojisinde bahsedilen ikinci tip Cyklop'lar ise devasa yapılar yapan inşaat işçileridir. Argos ülkesinde Tiryntis isminde bir şehir vardı. Bu şehir dediklerine göre Proatus tarafından Lycien'den getirtilen yedi Cyklop'a yaptırılmıştı. Şehri çevreleyen duvarların en küçük parçasını dahi bir çift çekici hayvan tarafından bile çekilemediği taştan yapılmıştı. Mycene kentinin duvarlarının da onlar tarafından yapıldığı kabul edilir. Hatta Strabo buna ilaveten Nauplia mağaralarının içine inşa edilmiş üç labirentin de Cyklop eseri olarak adlandırmış ve bu labirentin de böyle yaptırıldığını varsaymıştır. Bu anlamda herhangi bir olağanüstü, takdire değer ve şaşırtıcı bir şey yapıldığında buna Cyklop'u oynamak (*den Cyklop spielen*) denmektedir. Bu insanların ya da yaratıkların ne canavar yönü ne de tek göz özelliği hakkında herhangi birşeyden bahsedilmemiştir. Öyle görünüyorki bunlar sadece dev olarak görülmüştür. Bu da onların mitolojide yer alan Cykloplarla ortak yapan tek yönüdür:

Roburque et vires et doli erant in operibus.²⁰

Burada İbery'a'nın batısı ile Hazar Denizi doğusu arasında yaşamış olan Arnavutlar da hesaba katabilir. Çünkü bunların uzun boylu olmaları, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmaları nedeniyle kendilerine "Cyklop gibi yaşamak" tarzı yakıştırılmıştır. Ne-

tice itibariyle Cyklop'ların da insan eti yiyen olarak kabul edildiğine göre kuzeyde yaşayan İskit (*Scythen*) halından birçoğu da sırf iri cüsseleri ve kuzeyde yaşamaları nedeniyle insan eti yiyenler olarak isimlendirilmiş ve suçlanmışlardır. Sırf bu nedenden dolayı sözkonusu halktan birçoğu Cyklop olarak adlandırılmışlardır.

Söz konusu anlatının sadece belirli türden insanlar ya da belirli halklar tarafından bırakıldığı genel düşüncelerden ibaret olması sebebiyle ikinci anlatıda yer alan Cyklop'lar olaylardan ziyade sadece isimlerle ilgilidirler. Dolayısıyla Oğuzların Tepegöz'ü ile karşılaştırılabilecek tek bir kişinin eseri ön plana çıkmaktadır. İşte bu da üçüncüsü Polyphem adındaki Homeros'un Cyklopundan başkası değildir. Bu Cyklop ile yukarıda geçen Trinacria ya da Sicilya adalarında yaşamış olduğu varsayılan diğer Cyklop'lar yan yana getirildiğinde bunlar ikinci sınıfa atılabilir, çünkü onlar ne Homer tarafından özellikte tanımlanmış ne de başka bir yazar tarafından yaratık ifadesiyle öne çıkarılmıştır. Birçok eski habere göre sicilyalı Cyklop'ların adanın yalnızca ilk sakinleri olduğu ve yaklaşık olarak yüz yıl sonra İtalya Peleg'ten oraya gelmiş olabilecekleri ve sonra Fenike'liler (*Phönicier*) tarafından adada yaşamış en eski ilk yerliler (aborigines) oldukları yönündeki görüşleriyle örtüşmektedir. Bahse konu olan bu yerliler Lillybae²¹ koylarındaki kayalıklarda, Aetna dağı çevresinde yaşamalarını sürdürmüşlerdir. Etna yanardağının ateş püskürtmesi ve patlamalar sebebiyle demir dökme fikrine yönelmişlerdir. Böylelikle volkanların ilk demirci çarıkları oldukları yani

Cyklop örneklerinde görüldüğü gibi demiri ilk işleyen Cykloplar oldukları kabul görmüştür. Her ne kadar bir çok kişi tarafından kabul edilmese de onların dış görünüşü hakkında bilinen olağanüstü tek şey, onlara ait farklı mezarlarda bulunan bacak kemik kalıntılarından devasa boyutta olduklarıdır. En azından bu durum yani devasa boyutta olmaları onların ikinci tür örnekte verilen Cyklop'larla aynı ismi almalarını sağlamıştır. Cyklopların yaşamlarını sürdürdükleri **Cyclopum scopuli** adındaki kayalıklara bugün Faraglioni denmektedir. Bunlar Catanea'nın kuzeyine doğru Val di Demone'nin doğu sahilinde yer alan üç kayalıktır.

Şu halde, öncelikle Oğuz ve Homeros'a ait bu iki Cyklop'un hangi noktalarda örtüştüğüne ve Homer'in hangi konuda tamamen sessiz kalmasını gerektiğine bir bakalım. Zira burada Tepegöz hakkında Polyphem'den çok daha fazla bilgiye sahibiz.

1. Birgün koyun sürüsüyle bir çoban (çoban olarak taktim edilen bu kişinin eski çağlarda çok saygı gören bir adam olarak düşünmeliyiz) perilerin toplanmış olduğu bir su kaynağına gelir ve içlerinden biriyle zorla ilişkiye girer. Peri devasa büyüklükte olan ve kafasında yalnızca tek bir gözü olan ve bu sebeple de Tepegöz adı verilen bir erkek çocuğu doğurur.

Homer ise Polyphem'in Neptun'un oğlu olduğu dışında soyu ile ilgili herhangi birşey bildirmemiştir. Bazıları onun yani Cyklop'un Neptün'ün, Thosa ya da Amphydrite adlı periden, bazıları ise Elatus'un Stilbe ya da Amynone adlı periden doğduğunu söylerler. Her ne kadar Elatus'un oğlu Ar-

gonatlardan olmasına rağmen gemide kendine yer edinebildiğine göre diğerleri gibi insan olması gerekir.

Ricci diss. 51. ise Cyklop'a tek bir göz konulmuş olmasının, komşularına saldırıp onları soymak için bir fırsat bilen bekçilere işaret etmek için bir mecaz olduğunu belirtir. Bu fikirde bir bağlantı eksikliği vardır. Doğru ya da yanlış! Öncelikle her iki Cyklop da daha sonradan kendilerine mal edebilmek için tek gözle tanıtılmıştır.²² Gerçi Ricci sonrasında tek gözlü olduklarına dair birçok belge ortaya koymuştur. Bunun ne kadar gerçek olduğu bizi pek de ilgilendirmiyor, çünkü bunlar bizim bahsettiğimiz Cyklop'lar değil.

2. Oğuz beyleri yeni doğan erkek çocuğunu, yani Tepegöz'ü peri annesinin doğumdan sonra onu sarmalayıp bıraktığı su kaynağının yanında bulunca, adı Aruz Koca olan onlardan biri, onu oğlu Bissat ile yetiştirmek üzere yanına aldı. Onu verdikleri dadılar bile onun güçlü emmesiyle öldüler. Durum böyle olunca onu başka şekilde beslemeleri gerekti. Büyüdüğünde ise oyun sırasında diğer erkek çocuklarının burunlarını ve kulaklarını yemeye başladı. Bunun üzerine Tepegöz evden kovuldu.

Bu dönem Homer'in Polyphem'inde ve diğerleri tarafından tamamen atlanmıştır.

3. Tepegöz, Oğuzlar tarafından kovulduktan sonra annesi onun parmağına ok ve kılıca karşı yara almaz hale getiren bir yüzük takmak için ortaya çıkar. Kendi haline terkedilmiş olarak Karadağ denilen yüksek dağlara yerleşir ve haramilikle geçimini sağlar.

Oysa Polyphem'de bu yaralan-

mazlıkla ilgili hiç bir şey bilinmemektedir. Tepegöz'le Cyklop'un ortak yönü ise Cyklop'un da onun gibi dağlarda yaşamış ve yasalara aykırı veya Cyklop'a has bir yaşantı sürmüş olmasıdır.²³

Eflatun (Platon) insanların Tufan nedeniyle yeniden sellere yakalanmak korkusuyla ilk zamanlar dağların zirvelerinde yaşadıklarından dolayı Cyklop'ların da bu nedenle yüksek dağlara yerleştirdiklerine inanır. Çok daha sonraları dağın eteklerine ve daha sonra da deniz kıyılarına yerleştiklerini düşünür. Fakat Eflatun'un bu inancı tarihi akışla çelişmektedir. Çelişen nedenlerini ortaya koyacak olursak: Şayet Cykloplar, insanların kendilerini takip etmelerine karşı korunmak ihtiyacından erişilmez dağlara mesken tutmuş olsalardı o zaman onların yaşam tarzlarını (*sahillerde değil*) sadece vahşi doğada aramak gerekirdi.

4. Beslenmek için Tepegöz insanlara ve hayvanlara saldırıp onları yiyordu. Oğuzlar onu yok etmek için yedi kez biraraya geldiler. Ama her seferinde de yenildiler. Yerden söküp çıkardığı tek bir ağaçla, aynı Yunanlı Cyklop'un elindeki gemi direği büyüklüğündeki asası ile vurması gibi bir defada elli ile altmış insanı öldürüyordu. Oklar, kılıçlar ve mızraklar ona karşı çok etkisiz kalıyor ve onun vücudunda parçalanıyordu.

Bu tür saldırılardan Polyphem'de hiç bahsedilmemiştir. Daha çok Trinacria adasının diğer sakinleri, onun arkadaşları olarak tanıtılmıştır. Ulyases dahi yoldaşlarıyla birlikte ona karşı bu tarzda bir girişimde bulunma cesaretini gösterememiştir.

5. Oğuzlar, Tepegöz ile ilgili bir çıkar yol bulamadıklarından anlaşma yolunu denediler. Başlangıçta Tepegöz her gün yemek üzere altmış insan talep etmişti. Ancak pazarlık neticesinde her gün Oğuzun kendine teslim etmek koşuluyla iki insan ve beşyüz koyuna razı olmuştu. Ayrıca kendisine teslim edilen insanları ve hayvanları pişirmeleri için Oğuzdan iki kişiyi hizmetkar olarak vermeleri gerekiyordu.

Oysa Polyphem'in alışlagelmiş beslenmesi dışında bir bilgiye sahip değiliz. Yani Homer tarafından kayda geçirilen sayısız koyun ve keçi sürülerinden, özellikle de süt ve peynirle beslediğinden, şarap içtiğinden ve ayrıca adada yetişen tahıldan bir de Ulysses'in oniki yol arkadaşıyla birlikte inine girdiğinde sabah ve akşamları her defasında iki arkadaşını pişirmeyi beklemeden çiğ olarak yeme ayrıcalığını kendisine tanınması dışında birşey bilinmemektedir.

6. Söz konusu anlaşma, dönüp sıra yine birinci oğlunu daha önce Tepegöz'e verilmiş olup ikinci ve son oğlunu da kurban etmesi istenen yaşlı bir kadına gelene kadar Oğuzlar tarafından yerine getirilmiştir. Söz konusu yaşlı kadın Tepegözle bir süre birlikte büyüyen ve daha öncesinde de bir aslan tarafından büyütülen Bissat'a şikayette bulunmuştur. O da, anne, baba ve tüm Oğuz beylerinin kendisini bu kararından alıkoymaya çalışmasına rağmen Oğuzları bu canavardan kurtarma kararı almıştır. Ok, yay ve kılıç kuşanarak Tepegöz'ün yaşadığı kayalıklara doğru yola koyulmuştu. Tepegöze arkadan yaklaştı ve ok atmaya başladı. Ancak okları boşuna atıyordu. Tepegöz ta ki son ok önüne

düşene kadar onu görmemişti. Çok geçmeden Bissat'ı yakaladı ve onu akşam yemeğine kızartmak hevesiyle mağarasına götürdü.

Ulysses ise yol arkadaşlarıyla Trinacria'ya gelip sadece meraktan Polyphem'in olmadığı sırada mağarasına girmişti. Ancak daha öncesinde hiç kimse Cyklop'a karşı böylesi kötü niyetli bir hamle yapma cesaretini gösterememişti. Ulysses'in sadece bu yönü Bissat'la örtüşmektedir. Yani onların mağarada tutulmuş olmaları ve sadece kurtulmanın yollarını düşünmek zorunda kalmaları her iki anlatıda da ortaktır.

7. Bissat saldıran kişi konumundan kendini savunan kişi konumuna düştükten sonra Tepegöz'ün iki hizmetkarından onun yalnızca gözünden yara alabileceğini öğrenir. Bunu üzerine büyük bir bıçağı (Savaş bıçağı) ocak üstünde kızdırır ve Tepegöz'ün gözünü yakmak ve çıkarmak için uyumasını bekler. Tepegöz öyle bağırır ki dağlar yankılanır.²⁴

Burada Ulysses'in Bissat'ın yaptıklarıyla örtüşen yönünü görebiliyoruz. Zira Ulysses'in mağaraya hapsedildiğinde, parlayan alev üzerine bir zeytin dalını koyması ve neredeyse yanmış halde iken onu uyuyan Polyphem'in gözüne sokup oymasıyla birlikte Cyklop'un kayalıklarda yankılanan bağırmasını görüyoruz.

Tepegöz ve Polyphem'de gerçekten tipik Cyklopça²⁵ görünen hadise ise, her ikisinin de bağırmalarına sebep olan gözün yakılma ve oyulma olayından yani ilk ağrıdan sonra bir acı hissetmemeleridir.

Ulysses, Polyphem'in sadece gözünü çıkarmak yerine neden öldürme-

diği yönünde bir soru ortaya atılmıştır. Bunun cevabı Homer'in kendisinde saklıdır. Zira Ulysses ve arkadaşlarının mağara girişini kapatan kaya parçasını kendi başlarına kaldıramayacaklarını bildikleri için Polyphem'in hayatta kalması gerekiyordu. Oysa Tepegöz'ün kapısı önünde böyle bir kayalık bulunmamaktaydı. Dolayısıyla Tepegöz sadece gözünden yara alabilirdiğinden Bissat, öncelikle Cyklop'un kılıcını ele geçirmesi ve yeniden karşı koymaması için de onu öldürmesi gerekiyordu.

8. Tepegöz en azından Bissat'ı yeme zevkinden mahrum kalmamak için mağara kapısını çıkarmış ve bir ayağını mağaranın bir tarafına diğer ayağını da diğer tarafa koymuş ve koçları geçmeleri için çağırmıştı. O, Bissatın aradan sıvışmasını engellemek için de her bir koçun başını tutarak mağara dışına çıkarmıştır. Bu şekilde Bissat'ın mağaradan kaçmasını engellemek istemişti.

Polyphem de mağara girişine oturup ellerini iki yana uzatarak oradan geçen koçların sırtına dokunarak Ulysses ve arkadaşlarının birlikte kaçmaya çalışmaları halinde yakalayabilmesi için benzer bir şekilde davranmıştı.

9. Bissat Cyklop'u aldatabilmek için bir koçu boğazlamış derisini kafasından ve kuyruğundan ayırmadan yüzmüş ve kendisi de derinin içine girmişti. Bissat Tepegöz'ün önüne geldiğinde koçun kafasını onun eline verdiği gibi bacaklarının arasından atlamış çıkmıştı.

Ulysses ise kalan altı arkadaşını kurtarabilmek için üç koçu yanyana bağlamış ve ortada bulunan her bir koçun altına da bir arkadaşını bağlamış-

tı. Kendisi de kendini yünlü karnında gizleyebilmek için en iri koçu seçmişti. Böylece mağaradan kaçabilmişlerdi.

Bazıları Ulysses ve arkadaşlarının nasıl olur da tek bir koç tarafında taşınabildiği konusunda hayrete düşmüşlerdir. Buna karşılık bazıları ise Sicilya'da bir at yükü taşıyabilecek kadar büyük koçların varlığına dikkat çekmişlerdir. Ben ise bu olayı fazla kurcalamadan bu şekilde bırakmak istiyorum. Lakin her ne kadar yedi kişiye uymasa da²⁶ ben Bissat'ın kaçış konusunda daha iyi bir konu yakaladığına inanıyorum. Bu da aslında Homer'in bu yolu neden seçmediğini açıklamaktadır.²⁷

10. Tepegöz ile Bissat arasında şaşırtmayı hedefleyen çok sayıda görüşme yapılmıştır. Ancak bu başarılı olmamıştır. Zira Tepegöz en sonunda diz çöküp Bissat tarafından kafasının kılıçla koparılmasına karşı koyamamıştır. Bunu sonraki bölümde daha ayrıntılı okuyabileceksiniz.

Buradan sonra artık Polyphem ile ilgili daha başka bir karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Zira Ulysses onun elinden kurtulur kurtulmaz koçları gemisine sürmüş ve arkasına dahi bakmadan kürek çekerek gemisiyle kaçmıştır. Ancak açık denize ulaştıktan sonra Polyphem'e alaycı laflar etmiştir. Bu alaycı lafların üzerine de Polyphem kaya parçalarını arkalarından atarak onu yeni tehlikelere sokmak istemiştir. Ulysses'in bu hareketi de mantıklı bulunmamıştır. Sadece şunu ilave edebilirim; Tepegöz de kör olduktan sonra buna benzer bir güç gösterisi yapmış ve bir kayalık oyunu, içinde hazinesinin bulunduğu bir kemeri Bissat'ı orda gömme

umuduyla bir vuruşla yıkmıştır. Yine Polyphem daha gözü varken Ulysses'e adını sormuş, Ulysses ise ona yanlış bir isim söylemişti. Tepegöz ise bu soruyu gözünü kaybettikten sonra sormuş ve Bissat ise ona gerçek ismini söylemiştir. O da ailesinin ona haksız yere dayattığı şeylerden bahsetmiştir.

Bu karşılaştırmalardan sonra adı her ne olursa olsun Oğuzlara mensub olan yazarın ve Homer'in tek ve aynı canavardan bahsettiklerini ya da daha çok her iki anlatımın da tek bir malzemenin (kaynağın) temel alındığını inkar etmek zor olacaktır. Zira olaylar her ne kadar mükemmel bir şekilde ifade edilmiş olursa olsun farklı ortam ve zamanlarda verilen bu olayların bu kadar benzer bir şekilde anlatılması mümkün değildir. Bu benzerliğin sebebi tabii ki net delillerden hareketle ve tartışmasız olaylardan yola çıkarak belirlenemeyebilir. Ancak yine de Oğuz Cyklob'unun Homer'inkinden kopyalandığı iddiasına dair kendimi ikna edemememin ciddi nedenleri var. Bunlar:

Öncelikle şark ülkeleri hiç bir zaman Yunan mitolojisiyle biraraya gelmemiştir. Bu nedenle Homer'in yazılarını tercüme etmiş olamazlar. Sırf mitoloji nedeniyle bile bunlar, onlar için tamamen anlamsız kalirdi. Hatta Asya dillerinin kendileri de bunun için gerekli ifadeleri bulma konusunda kifayetsiz - yetersiz kalırdı. Gerçi Aelian (var. histor. Lib. XII. c.48) Kızılderi ve Perslilerin Homer'in şiirlerini kendi anadillerinde şarkı olarak söylediklerini yazar. Ancak kendisi (*Aelian*) bile bunun inandırıcı bulmadığı gibi bunu dile getiren kişilerin kaynaklığının da inandırıcı olamayacağını yazısında

ilave etmiştir. Abulfaradsch da (histor. dynast. p.40) Suriye diline yapılan bir tercümeden bahseder. Ancak bu, daha sonraki dönemlerde Edessa'lı²⁸ Theophilus Astronomus tarafından üstlenilen ve de tıpkı Abulfaraş'ın sayfa 148'te belirttiği gibi sadece ve sadece İlyada destanına ait ilk iki kitapdan başkası değildir. Ancak söz konusu bu küçük fragmanlara Fabricius (Bibl. graec. lib. 6 p. 250) tarafından da belirtildiği gibi Suriye kitap indekslerinde bu konuyla ilgili hiç bir ize rastlanılmamıştır. Dio Chrysostomus da (orat. 53) söz konusu destanın, bir Hint tercümesinden bahseder. Ancak o, bir çok brachman'ın, Homer'in bir hayvan mı, bitki mi yoksa bir cisim mi olduğunu bilmeden ismini duyduğunu ortaya koyarak kendi ifadesini kendisi çürütür. Netice itibariyle de Labbé (nov. Bibl. Mss. p. 257) Vatikan kütüphanesindeki el yazmalarında hiç kimsenin gözüne dahi görünmemiş Persli bir Homer'i ortaya attığı zaman, bunu açık bir uydurma olarak görmek gerekir. Dolayısıyla, Asyalılar Homer'i tercüme edilmiş eserlerden tanımadıklarına göre: o halde doğal olarak Polyphem hakkındaki anlatımları da biliyor olamazlardı.

Diğer tarafta Oğuz'a ait Cyklop'un doğumundan ölümüne kadar hayatı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Oysa buna karşın Homer'in Polyphem ile ilgili anlatımları ise yalnızca alıntı ve kopya olarak ortaya çıkmıştır. Kişilerin bire bir aynı olduğunu kanıtlayabilme adına gereğinden fazla benzer noktaların ortaya sürülmesi de aslında bunu kanıtlamaktadır. İsmi nin kanıtlanma imkanı olmasa da Oğuz yazarının bu konuda Homer'den daha

fazla bilgiye sahip olduğu aşıkardır. Ancak, her ne kadar bu kişinin kim olduğuna dair elimizde bilgi olmasa da ve onu ismen kanıtlama imkanımız olmasa da ve aksi ispat edilemese de bu kişi, Oğuz milleti içinde yaşamadan, söz konusu eser, yazıya geçirilmeden sözlü olarak Dede Korkut zamanına kadar eksiksiz muhafaza etmeyi ve bu eseri onun ağzından mevcut haliyle Oğuz hikayelerini aktarmayı nasıl akıl edebilmişti.

Bu sebeple Homer'in Asya'ya yaptığı gezilerde Tepegöz fablını duymuş olabileceği inancındayım. Öyle anlaşılıyor ki bir tercüman aracılığıyla konuşmak zorunda kalmış olmasından dolayı eksiklikler söz konusu olmuştur. Fakat eksik de olsa edindiği bu bilgiler onun Polyphem karakterinin temel özelliklerini oluşturmasına kaynak olmuştur. Belki de O (Homer), İyonya yakınlarında kendisi söz konusu hikayeye bizzat rastlamıştır. Kimbilir Oğuzların, ismi belli olmayan, herhangi bir boyu Priamus'larla bir şekilde müttefik olmuş ve Truva'nın kuşatılması sırasında Yunanlılara karşı beraber aynı cephede savaşmıştır: dolayısıyla da onlar vasıtasıyla, yani Oğuz boyu vasıtasıyla Tepegöz fabl'ı küçük Asya'ya taşınmış ve Homer'in yaşadığı zamanlarda hala zihinlerdeki tazeliğini korumuş olmalı. Ancak Homer bunu nasıl istediye o şekilde yorumlamıştır. Böylece Cyklop-Fabel'inin Homer'den bağımsız eski zamanlara ait eksiksiz ve sözde barbar halklar arasında yaygın olduğu kesinlik kazandırır ve ne yazık ki Yunanlıların kendi yazılarında da ifade ettikleri üzere herşeyi Yunanlılara mal etme gibi oldukça büyük haksızlıklar yapılmıştır.

Yunanlıların birçok bilimsel kavram ve bilgileri şark ülkelerinden alıp kendilerine mal ettiklerini daha önceden de kanıtlamıştım. (S. Buch des Kabus S.441 (Kabus'un Kitabı) Not 2. 515. Not 1. ve 824. içindeki not. Schrift von königlichen Buche S.20. Not 1. Denkwürdigkeiten von Asien Cilt 1. S.1.2.). Burada tamamen birbiriyle bağlantılı uydurma ya da Asya'nın arka bölgelerinden alınan ve Yunanlılar tarafından herhangi bir bağlantı kurmaksızın ileri sürülen Cyklop adında Fabla dönüştürülen bir hikaye görüyoruz. Zira bahsettikleri üç Cyklop'u da birbirinin üzerine koysak dahi Oğuzların bıraktığının yanında bir bütün elde edilememektedir.

Bu bilgilerin ışığında bana öyle geliyor ki insanlar hakkındaki eski bilimsel çalışmaların "Asya'da hatıralardan silinmeyecek olaylar" (Denkwürdigkeit aus Asien) başlığı altında belirleme gereği duydum. Bu konu ile ilgili Avrupa'da bugüne kadar hiçbir şey dile getirilmedi. Ben, kelimesi kelimesine yapılan tercümeyle söz konusu metnin aslını da koyacağım. Böylece iyi bir dil bilgisi ile donatılmış bir kişi Oğuz Tepegöz'ünü diğer doğu ülkelere ait yazılarda takip edebilmesini ve Tepegöz hakkında Asya ve Yunan yazılarının benzerlikleriyle ilgili daha yakın bağlantılar kurabilmesi açısından okuyan kişinin işini kolaylaştırmış olurum. Bizden sonra nadir de olsa bundan faydalanmak isteyecek ve bize teşekkür edecek kişilerin olması ihtimaliyle bence antik çağın karanlıklarını açıklığa kavuşturmak asla nafile bir çaba olmayacaktır. Eski yani geçmişte el ile yazılan kitaplarda başka türlü olması düşünülemeyeceği gibi söz ko-

nusu orijinal yazının kendisi de bir çok kişinin elinden yazılarak geçmesinden dolayı hatalarla doludur. Ben de eseri, bende mevcut haliyle yani olduğu gibi bastırıyorum. Ancak söz konusu eserde anlamını değiştiren veya tamamen anlamsız kılan ve doğrusu hakkında tahmin bile yürütemeyeceğiniz ölçüde belirsizlik oluşturan hatalar da mevcuttur. Bu tür hatalı olan sözcüklerin düzeltilmiş okuma şeklini parantez içine alarak ilave ettim.²⁹ Dile hakim olan kişilerin ise bazı küçük hataların benim tercümemden kaynaklandığını kolayca görecektir.

Burada Bissat'ın Tepegöz'ü nasıl öldürdüğü anlatılmıştır.

Günün birinde Oğuz bölgeye yerleştikten sonra düşman saldırısına uğrar. Kendisi gece ürkütülür ve bunun üzerine yola koyulur. Kaçarak ilerlerken Aruz Koca küçük oğlunu düşürür. Bir aslan çocuğu bulur ve besleyerek büyütür. Bir zaman sonra Oğuz geri döner ve eski yerine konar. Birgün Oğuz'dan bir er³⁰ gelir ve ona (Aruz Koca): Hanım, sazların arasından bir aslan çıktı, atlara saldırdı, atlara insanlar gibi atılğan bir şekilde saldırdı ve kanlarını semirdi diye haber verir. Aruz: Hanımızın korkutulduğu zamanda benim de küçük oğlum düşmüştü. Bunu bil! diye karşılık verir.

Beyler atlarına atlar ve aslanların inine doğru yol alırlar. Aslanı kovalayıp erkek çocuğunu yakalayıp getirirler. Aruz oğlunu alır ve evine götürür. Şenlikler yapılır ve yemekler verilir. Ancak her ne kadar çocuğu getirirlerse de, o orada kalmaz ve aslanların inine tekrar kaçar. Onu tekrar yakalayıp geri getirirler. Büyük atamız Korkut

gelir ve ona der ki: Oğlum! Sen bir insansın. Sakın hayvanlar toplumundan olma. İyi bir ata bin ve yiğit bir genç gibi etrafı dolaş. Abisinin adı Kıyan Selçuk'dur. O halde senin adın da Bissat olsun. Ben sana adını verdim, yaşını Allah versin.

Böylece Oğuz birgün yaylaya (yazlık evlerine)1^{31,32} göçerler Aruz'un (Konghur Kodscha) Kongur Koca sarı çoban adını verdikleri bir çobanı vardı 2).³³ Oğuzdan ilk o (çoban) yaylaya göçerdi. Orada uzun pınar adında tanınan bir su kaynağı bulunuyordu. Bu su kaynağının etrafında periler³⁴ toplanmıştı. Onların bir bakışıyla koyunlar ürkmüştü. Çoban ürkmüş (*sürünün önünde giden*) keçiye vurarak tekrar sürüyü pınara doğru sürdü. Bu esnada perilerin kanatlanıp uçtuklarını gördü. Çoban sırtındaki keçeyi çıkarıp bunların üzerine attı ve perilerden birini yakaladı. Arkasından koştu ve yakalayarak aceleyle onu arzuladı.³⁵ Bu esnada koyunlar yeniden kaçışmaya başladı. Ancak çoban koyunları toparlayabilmek için peri kızının önünde koşup duruyordu. Peri kanadını çırptı, havalandı ve: "Çoban, yıl sona erince benden emanetini almak için gel" dedi. 3).³⁶ Tek başına sen Oğuzların çöküşüne sebep oldun. Çobanın içine korku girer. Ancak kız ile ilgili duyduğu kederi ona miras olarak döner. Zaman içinde Oğuz yine yaylaya göçer. Çoban yine su kaynağının yanına gelir. Koyunlar yeniden ürker. Ancak çoban ilerler ve orda yine aynı yerde bir yığının olduğunu farkeder. Tıpkı parlak ve hareketli bir yıldız gibi o peri de gelir ve: Çoban! "Emanetini almak için gel" der. Sen Oğuzların üzerine bir lanet getirdin. Çoban yığına baktığı

anda şaşkınlığa düşer. Geri döner ve sapanla yığına taş atar. Ancak yığını vurdukça yığın biraz daha büyür. Çoban yığını bırakıp kaçır. Koyunların arkasına gider.

Bu sıralarda Bayındır Han Beyler ile gezintiye çıkmış ve bu pınara gelmişlerdi. Gezintileri esnasında orada başı arkası belli olmayan bir canavarın yattığını görürler. Bir odun alırlar ve geçlerden birinin bununla yığına dokunmasını isterler. Ancak yığına dokundukça biraz daha büyüdüğünü gördüler. Bir kaç gençin daha dokunmasını istediler. Ama dokundukça yığın daha da büyüdü. Aruz Koca iner ve onun (canavarın) alt bölgesine mahmuzuyla dokunur. Bunun üzerine yığın patlar ve içinden bir erkek çocuk çıkar. Gövdesi bir insana benzemektedir, ancak alnında tek bir gözü vardır. Aruz çocuğu alır, eteğine sarar ve der ki: Hanım! Onu bana verin. Onu oğlum Bissat'la birlikte büyütme istiyorum. Bayındır Han cevap verir: Senin olsun! Aruz Tepegöz'ü alır ve evine götürür. Orada büyür. Bir dadı gelir ve ona göğsünü verir. Ancak ilk çekişte dadının tüm sütünü, ikinci çekişte onun kanını ve son çekişte de canını alır. Sonra ona başka dadılar getirilir. O, hepsini bu şekilde öldürür. Artık onu sütle beslemeyeceklerini anlarlar. Bir gün için bir kazan süt yetmiyordu. Onu başka şekilde beslemeye başladılar. Daha da büyüdü. Yürümeyi öğrenip çocuklarla oynamaya başladı. Ancak oyun oynarken birinin burnunu, diğerinin kulağını yemeye başladı. Kısacası onları dövmeye başladı. Bu yüzden (*ahali*) ona çok kızgındı. Artık ona tahammül edemediler. Ağlayarak onu Aruz'a şikayet ettiler. Aruz, Tepegöz'ü dövüp, bağırır

ve yaptıklarından men etti. Ancak Tepegöz onu dinlemedi. Ve sonunda Aruz onu evinden kovdu. Bunun üzerine Tepegöz'ün peri annesi gelir ve oğlunun parmağına bir yüzüğü takarken: Oğlum! Sana hiç bir ok işlemesin ve bedenine hiç bir kılıç kesemesin! der.

Tepegöz Oğuzlardan uzaklaşır ve yüksek bir dağa yerleşir. Yol keser, insanları yakalar ve büyük bir harami olur. Ona karşı bazı insanlar gönderilir. Onlar ona ok atarlar, ama işlemez, kılıçlarla saldırırlar ama kesmez. Mızraklarla vururlar, etkilenmez. Artık o civarda hiç bir çoban kalmaz. O hepsini yer. Bu arada Oğuz soyundan insanları da yemeye başlar. Sonra Oğuz biraraya gelir ve onun üzerine gider. Ama Tepegöz onları gördüğünde öfkelenir. Bir ağacı kökünden söker, üzerlerine atar ve aynı anda elli-altmış kişiyi öldürür. Alplerin en büyüğü 7).³⁷ Kazan'ın kafasına öyle vurur ki kafası dünyaya dar gelir 8).³⁸ Kazan'ın kardeşi Karagöne Tepegöz'ün elinde kalır. Düzen oğlu Alp Rüstem şehit olur. Uşun Kocaoğlu gibi kahraman biri onun elinde şehit düşer. Arük Han'ın iki kardeşi de Tepegöz'ün ellerinde can verir. Demir zırhlı Memak onun elinde ölür. Kanlısakal Bügdüz onun ellerinde can verir. Ak sakallı Aruz Koca'ya ise kan kusturur. Selçuk Hanın oğlunun ödünü patlatır. Oğuzlar Tepegöz'e hiç bir üstünlük kuramazlar. Onlar dağılırlar ve kaçmak isterler. Tepegöz bunu farkeder ve bir önlem alır. Onları oradan kaçırtmaz. Tekrar yerleştikleri yerde kalmaları için zorlar. Kısacası Oğuz yedi kez kaçmak istediye de Tepegöz onları yedi kez geri getirdi 1).³⁹

Oğuzlar, Tepegöz'ün elinde oldukça zayıf düştüler. Gidip Dede Korkut'u

danışmak için çağırdılar. Ona: Gel! Çözüm için Tepegöz'e haraç vereceğiz dediler ve Dede Korkut'u Tepegöz'ün yanına arabulucu olarak gönderdiler. Dede Korkut oraya gider ve onu selamlayıp konuşmaya başlar: Tepegöz oğlum! Oğuz senin elinde çok zayıf düştü ve harab oldular. Beni senin ayağına gönderdiler ve sana haraç vereceğimizi iletmemi istediler. Tepegöz cevap verir: Bana yemek için her gün altmış insanı verin. Dede Korkut karşı koyar: Ama sen bu şekilde Oğuzun soyunu tüketirsin. Sana her gün iki insan ve beşyüz koyun verelim. Bu da Dede Korkut'un ona son teklifiydi. Tepegöz cevap verdi: Tamam anlaştık. Ama bana iki kişi daha verin ki yemeklerimi pişirsin ben de yiyebileyim dedi. Dede Korkut geri döndü ve Oğuzların yanına geldi. Onlara dedi ki: (Böklü) Böklü Koca ve (Japaghlü) Yapaglü Kocayı⁴⁰ Tepegöz'e verin ki yemeklerini pişirsinler. Bunun dışında her gün için iki insan ve beşyüz koyun ister. Oğuzlar bunu kabul etti. Dört oğlu olan birini vermiş, geriye üçü kalmıştı, üç oğlu olan birini vermiş ikisi kalmıştı ve iki oğlu olan birini vermiş ve diğeri de kendine kalmıştı.

Ancak Kapuk Kan⁴¹ adında bir adam vardı ki bunun iki oğlu vardı. Oğlunun birini daha önce vermişti ve biri kalmıştı. Sıra tekrar ona dönmüştü. Oğlanın annesi ağladı, haykırdı ve feryat etti. Aruz Han'ın oğlu Bissat o sıralarda gazaya gitmişti. Tekrar geldiğinde ise yaşlı kadın: Bissat bir sefere (*Streifzug: Keşif gezisine*) çıkmıştı belki bana bir esir verir ve ben de oğlum kurtarırım dedi. Bissat altın yaldızlı çadırının **1**)⁴² gölgesi altında otururken yaşlı bir kadının geldiğini

ve Bissat'ın yanına girdiğini gördüler. Kadın onu selam verdikten sonra ağlayarak konuşur: Artık yumruğunda boş bir yeri kalmayan tek oğlum arıyorlar **2**).⁴³ Bissat Hanım! Aruz'un oğlu! Sen ki adı insanların evlerine yayılmış ve yerli yabancı Oğuzlar arasında da tanınırsın. Yardım et bana. Bissat sorar: Benden ne istersin yaşlı kadın? Kadın cevap verir: Bu yalan dünyada Oğuzların varolmasını istemeyen bir adam belirmiştir. Onu kara çelikten kılıçla vurmaya istedikler ama kalın derisini geçemediler, mızraklarla denediler, ama mızraklar ona dokunmadı bile. Meşe oklarıyla vurmaya çalışanlar hiç birşey elde edemedi. O alplerin en büyüğü Alp Kazan'ı öldürdü. Kardeşi Kara Göne onun ellerinde can verdi. Kanlısakal Bügdüz onun elinde öldü. Senin ak sakallı baban, Aruz Koca'ya kan kusturdu. Meydanda kardeşin Kıyan Selçuk'un ödü patladı ve hayatını kaybetti. Beylerin bir kısmı elinden kaçtı, diğeri ise şehit etti. Oğuzlar'ı yedi kez yerinden etti. Ve sonunda ona haraç vermeyi teklif ettiler o da günde iki insan ve beşyüz koyun karşılığında anlaşmayı kabul etti. Ona Böklü Koca ve Yapaglü Kocayı hizmetkar olarak verdiler. Kimin dört oğlu varsa birini, üç oğlu varsa birini ve iki oğlu varsa birini verdi. Benim iki oğlum vardı ve birini verdim, bana yalnızca biri kaldı. Şimdi sıra döndü ve tekrar bana geldi. Şimdi ise benden son oğlum da istiyorlar. Hanım! Bana yardım et.

Bissat'ın kara gözleri yaşlarla dolmuş ve kan kardeşi için konuştu: Bakalın hanımız ne söylemiş! **1**)⁴⁴ O dedi ki: Bu zorba kardeşimin karanlık yerlerde kurulmuş olan çadırlarını yırtarak

parçalamıştır, o ölmelidir; bu zorba kardeşimin en iyi atlarını ahırlarından kaçırmıştır, o ölmelidir; bu zorba kardeşimin en dayanıklı develerini bağlarından çözmüştür, o ölmelidir; bu zorba kardeşimin sürülerindeki koyunları öldürmüştür, o ölmelidir; bu zorba kardeşimin Gundschim'den getirdiği kadını (Braut- gelin anlamı da var) yanından çekip almıştır, o ölmelidir; ak sakallı babamı oğlundan, kardeşinden etmiş onu ağlatmıştır, o ölmelidir; saf ve temiz ruhlu annemi kardeşim için üzmüştür, o ölmelidir. Kardeşimi sıkıntıya sokmuş, o ölmelidir. O kardeş ki karşıda duran kara dağlardan daha yüceydi; o güzel konuşan kardeş benim soyumun en mükemmeldiydi; güçlü kardeşim benim canımın gücüydü; bir kardeş olarak ben kardeşimden, kara gözümün nurundan (ışığından) ayrılmak zorunda kaldım. Bissat bunları söylerken ağlayıp feryad etti. Kadına bir esir vererek: Senin oğlunu kurtarmaya gideceğim dedi. Kadın esiri aldı ve onu oğlunun yerine teslim etmek için götürdü.

Sonunda Aruz'a müjdeyi verdiler: Oğlun geldi! Aruz sevindi ve Bissat'ı diğer beyleriyle birlikte karşılamaya gitti. Bissat babasının elini öptü, birlikte ağlaştılar ve birbiriyle bakıştılar. Sonra annesinin evine gitti. Annesi onu karşıladı ve oğluna sarıldı. Bissat annesinin elini öptü, ve onunla da bakıştılar. Oğuz beyleri toplandı. Ziyafetler verildi. Bissat konuştu: Siz bey kardeşlerim! Ben Tepegöz'le konuşacağım. Ne dersiniz? Kazan Bey söylemiş: Bakalım Hanımız ne söylemiş? Çadırda ayağa kalkarak dedi ki: Tepegöz'ün etrafını gök yüzünden çevirdim ve onu yakalayamadım, Bis-

sat. Kara Kaplan öne çıktı ve konuştu: Ben Tepegöz'ü karadağlarda çevirdim ama yakalayamadım, Bissat. Kyghan Aslan ayağa kalktı ve konuştu: Ben Tepegöz'ün etrafını gök kürelerinin uyumuyla çevirdim ama onu yakalayamadım *)⁴⁵, Bissat! Eğer sen bir er isen, eğer sen iyi yetişmiş biri isen, o zaman benim yararım için ölmemelisin. O sözlerine devam etti: Bissat! Ak sakallı babanı ağlatma, ak yürekli eşsiz annenin yüzünü kırıştırtma! Bissat cevap verdi: Oraya kesin gideceğim. Kazan cevap verdi: Sen bilirsin! 1)⁴⁶ Babası ağlıyordu ve: Oğlum! Ailemi sahipsiz bırakma, oraya gitme! dedi. Bissat karşılık verdi: Hayır, ak sakallı aziz babam! Gideceğim. Hiç kimseyi dinlemedi. İki tarafı keskin oklarından bir tutam alarak kemerine taktı, kılıcını kuşandı. Yayı omzuna attı, elbisesini kaldırdı, babasının ve annesinin elini öptü ve "Kendinize iyi bakın!" sözleriyle vedalaştı.

Sonra Tepegöz'ün mezbahasının 2)⁴⁷ olduğu kayalıklara geldi. Tepegöz'ün sırtı güneşe dönük ve yalnız olduğunu gördü. Kemerinden bir ok çıkardı ve Tepegöz'ün göğsüne doğru attı. Ok saplanmadı gövdesine değdiği gibi parçalara ayrıldı. Sonra bir tane daha attı. Bu ok da parçalandı. Tepegöz Koca'lara 3)⁴⁸ şöyle seslendi: Bu bölgede bir sinek canımı sıkıyor. Bissat bir kez daha ok attı. Bu da kırıldı ve parçalanıp Tepegöz'ün önünde düştü. Tepegöz kalkıp irkil-di, etrafına bakındı ve Bissat'ı gördü. Ellerini ovuşturarak, rahat bir şekilde Koca'lara giderek ve "Benim için yine birini ayarlamışlar, Oğuzdan benim için yine biri geldi" dedi. Bissat'ı önüne kattı, yakaladı ve boğazından

tutarak salladı, sonunda aldı erzak deposuna götürdü ve öküz derisinden çizmelerinin içine soktu 1)⁴⁹, Koca'lara dönerek: "Akşam yemeğine bunu bana (şişte) çevirin, onu yiyeceğim" dedi ve sonra yatıp uyudu. Ancak Bissat'ın yanında bir bıçağı vardı, bununla öküz derisini keserek dışarı çıktı. Koca'lara: "Bu yarattığı nasıl öldürebilirim?" diye sordu. Onlar da: "Gözünden başka bir şey aklımıza gelmiyor. Onun dışında hiç bir yeri etten değildir" diye cevap verdiler. Bissat Tepegöz'ün baş ucuna gitti, göz kapağını kaldırdı, baktı ve gözün etten olduğunu gördü. Koca'lara dönerek: "Hey, Koca'lar! Savaş bıçağını⁵⁰ ateşe koyun, koyun ki iyice kızsın! dedi. Onlar da Savaş bıçağını ateşe koydular, bıçak iyice kızdı. Sonra Bissat onu eline aldı ve kutsal Muhammed adına dualar okudu 2),⁵¹ sonra bıçağı Tepegöz'ün gözüne öyle bir soktu ki, göz tamamen tahrir oldu. Tepegöz öyle haykırdı ve öyle bir böğürdü ki dağlardan ve kayalardan sesi yankılandı. Bissat sığırdı ve koyunların arasına düştü.

Tepegöz, Bissat'ın mağarada olduğunu anladı. O yüzden mağaranın kapısını tuttu. Bacağının birini mağaranın bir tarafına, diğerini diğer tarafa uzatarak: "**Hey!**⁵² Koçlarım, tek tek gelin sıralanın ve sırayla geçin! dedi. Koçlar⁵³ da tek tek geçtiler. O her birinin kafasına dokunarak: "Şansım dönüyor! 1)⁵⁴ dedi. Küçük koçlar, gelin ve buradan geçin! dedi. Bir koç diğerinin üzerinden sıçrayarak geçti. O, koçlar geçtikçe mutlu oluyordu. Bissat ise onun elinden kurtulabilmek için bir koçu yere çaldı, kesti ve kafasını, kuyruğundan ayırmadan, koçun derisini yezdi. Bissat derinin içine girdi ve

Tepegöz'ün önüne geldi. Tepegöz onun derinin içinde olduğunu anladı. Dedi ki: Ooo, sen küçük koç! Sen benim ancak yüzümden yara alıp öleceğimi biliyordun. Bu yüzden seni mağara duvarına öyle bir çarpayım ki, kuyruğun mağarayı yıksın.⁵⁵ Bissat Tepegöz'ün eline koçun kafasını verir. Tepegöz boynuzlardan birini tuttu. Kaldırıldığında ise boynuz deriyle birlikte elinde kaldı. Buna karşılık Bissat ise Tepegöz'ün baldırlarının arasından sıçrayarak mağaranın dışına çıktı. Tepegöz boynuzu kaldırıp yere fırlattı, soran bir sesle: Oğlan! kurtuldun mu?" Bissat cevap verdi: "Allah'ım beni kurtardı."

Tepegöz şimdi de: "Hey oğlan! Parmağımdaki yüzüğü al, onu kendi parmağına tak. O zaman hiç bir ok ve kılıç sana karşı işlemeyecektir" 1),⁵⁶ Bissat yüzüğü alır ve parmağına geçirir 2).⁵⁷

D.G. sormaya devam eder: "Oğlan! Yüzüğü alıp parmağına taktın mı?"

B. karşılık verir: "Evet taktım!"

D.G., Bissat'ın üzerine yürür ve onu kesmek için bıçağı sallar.

B. ise kaçar ve açık bir yerde durur. Yüzüğün yine D.G.'ün ayaklarının altında olduğunu farkeder. 3)⁵⁸

D.G. sorar: Kurtuldun mu?

B. Allah'ım beni kurtardı.

D.G. Oğlan! Şu mahseni görüyor musun?

B. Evet gördüm.

D.G. orası benim hazine odam. Oraya git ve onu Koca'lar almadan al. Koş, onlar onu kilitlediler.

B. mahsene girer ve orada altın ve gümüş yığınlarını farkeder. Bissat onlara bakmaktan kendini kaybetmişti.

D.G. mahzenin kapısını tutar ve sorar: “İçeri girdin mi“.

B.: Evet girdim.

D.G.: Şimdi öyle bir vurayım ki sen de mahzenle birlikte yok olasın.

B.’ın ağzından: “ Allah’dan başka ilah yoktur. Muhammed onun elçisidir 4)⁵⁹ sözleri döküldü. Bununla birlikte mahzen parçalanır ve mahzenin yedi yerinden kapı açılır. Bunlardan birinden Bissat yeniden kaçır.

D.G. mahzene elini sokar ve eliyle mahzeni öyle bir hiddetle karıştırır ki mahzen yıkılır. Sonra: Oğul! Kurtuldun mu? Diye sorar.

B. Allah’ım beni kurtardı.

D.G. Artık senin için ölüm yok. Peki şu mağarayı gördün mü?

B. Evet gördüm.

D.G. Orada birbirleriyle aynı iki kılıç var. Biri kanlı, diğeri kansız.⁶⁰ Kansız olan benim kafamı keser. Git al onu ve kafamı kes.

Bissat mağaranın kapısına doğru yönelir ve mağarada kansız bir kılıç olmadığını farkeder. Bunu farkedince mağaraya sadece girip çıkar. Diğer kılıcı da her ihtimale karşın tedbir almadan eline almamak için 1)⁶¹ kendi kılıcını çıkarır ve bunu asılı olan diğer kılıca doğru tutar. Kılıcı bir anda ikiye bölünür. Bir odun getirir ve bunu da kılıca tutar. Odun da ikiye bölünür. Bissat bunun üzerine yayını eline alır ve bunu kılıcın bağlı olduğu zincire doğru uzatır. Kılıç yayı da kendisinin bağlı bulunduğu zinciri de ikiye böler. Kılıç yere düşer ve yere gömülür. Bissat kendi kılıcını kınına sokar⁶² ve yere düşen kılıcı (diğer kılıcı) sıkıca tutup çamurdan çıkartır 1)⁶³ ve geri döner.

D.G. Hey, ne durumdasın? Hey, oğlan, hala ölmedin mi?

B. Allah’ım beni kurtardı.

D.G. Artık sana ölüm yok. Tepegöz bağırip söylemiş. Görelim bakalım ne söylemiş. O dedi ki: Gözüm, gözüm, sadece gözüm! Sadece sen! Bu gözümle Oğuzları yok ettim. Ama sen beni gri gözümden ayırdın. Cesur delikanlı! Artık benim tatlı canımı da al! Herşeye kadir olan sana da benim çektiklerimi çektirecektir. Herşeye kadir olan Allah bugünden sonra artık hiç bir delikanlıya göz vermesin! Konuşmasına devam etti: Filarda koparda! 2)⁶⁴ Delikanlı, senin yerin yurdun neredir? Eğer gecenin karanlığında yolunu kaybedersen umudun nedir? Bayrağınızı kayının⁶⁵ içine süren hanın (en büyük beyiniz) kimdir? Yenilgi günündeki ak sakallı babanın adı nedir? Erin, erden ismini gizlemesi ayıp olur. Söyle bana delikanlı, senin adın nedir?

Bissat Tepegöz’e cevap verir: Bakalım hanımız ne demiş. Dedi ki: Filarda konparda! Benim yerim güneydir. Karanlıkta yolumu kaybettiğimde umudum Allah’tır. Bayrağınızı kayının içine süren hanım Bayındır Han’dır. Yenilgiden önce senin sorduğun ve asla arkadan saldırılamayan babamın adı Saluroğlu Kazan’dır. Annemin adı Kaba aghadsch, Kayhan aslan’ın (kızı). Eğer benim adımı soruyorsan, benim adım Aruz’un oğlu Bissat’tır.

D.G. Şimdi kardeş⁶⁶, beni öldürme. 1)⁶⁷

B. Seni bozguncu! Sen benim ak sakallı babamı ağlattın; sen benim biricik yaşlı ak kadın annemin alnını kırıştırttın; sen benim kardeşim Kıyan’ı öldürdün, sen kardeşiminin ak yüzlü karısını dul bıraktın, sen onların mavi gözlü evlatlarını (oğullarını)

öksüz bıraktın. Artık seni bırakmam, ta ki kara kılıcım seni tartana kadar, kafanı bedeninden ayırıncaya kadar, al kanını yer yüzüne dökene kadar ve kardeşim Kıyan'ın kanının alana kadar bırakmam seni.

Ancak Tepegöz bir kez daha konuştu: Beni sadece yerimden et, muhtemelen yerimde duracağım, diyorum. Oğuz'un diğer beyleriyle anlaşmamı bozacağım, diyorum. Onların delikanlılarını, şahinlerini **2)**⁶⁸ öldüreceğim, diyorum. Tekrar insan etiyle doyaçağım, diyorum. Oğuzun kalan diğer beyleri bana yalnızca yığın halinde karşı gelecektir, diyorum. Beni kov, kayalığıma-mezbahaneme gideceğim, diyorum. Ağır taş makinalarımla taşlar fırlatacağım, diyorum. Aşağı ineceğim ve kafalarına taşları bırakacağım, diyorum. Sen beni mavi gözlerden ayırdın delikanlı! Umarım herşeye kadir olan da seni yaşamdan ayırsın! Ayrıca Tepegöz ufuğa doğru şunları söyler: Ak sakallı yaşlıları çok ağlattım, ak sakallılar ozamanda şaşkınlığa düştüler. Ah gözüm! Ak yüzlü, eşsiz yaşlı kadınları çok ağlattım. Gözyaşı dökmekten gözleri taşlaştı. Ah gözüm! Bıçak seni kararttı. Çok fazla delikanlı yedim. Bu, gençliğe çok zarar verdi. Ah gözüm! Sizin katil elçilerinizden*)⁶⁹ ve yaşlı kadınlarınızdan çok yedim. Hepsini bir şaşkınlık tuttu. Ah gözüm! Artık gözümünden okadar çok çekiyorum ki herşeye kadir Allah hiç bir delikanlıya bu acıyı çektirmesin. Gözüm, gözüm, ah gözüm! Sadece gözüm!

Bissat istemeye istemeye yerinden kalktı ve geldi, Tepegöz'ün deve gibi önüne çökmesini sağladı ve kafasını kendi (*Tepegözün*) kılıcıyla kesti. Kafasını deldi ve yayının ipine taktı.

Sonra hayvanların bulunduğu mağarasının kapısına yöneldi ve Böklü Koca ve Yapaglü Kocayı müjde vermek amacıyla Oğuz'a elçi gönderdi. Onlar beyaz atlarına binerek birlikte uzaklaştılar ve Oğuz'a haber götürdüler. **At aghizlü 1)**⁷⁰ aceleyle Aruz Koca'nın evine girer ve Bissat'ın müjdeli ve sevinçli haberini babasına, oğlun Tepegöz'ün öldürdü sözleriyle verir. Oğuz'un diğer beyleri atlarına binip kayalıklardaki mezbahane yönelirler. Tepegöz'ün kafasını öne çıkarırlar. Büyükbabamız Korkut da gelir, neşeli şarkılar söylemeye başlar ve muzaffer olan insanların neyle karşılaştıklarını anlatır; Bissat'ı över ve der: Karadağlar senin ne yaptığını duysun, kanlı sular sana rehberlik yapsın, cesaretle kardeşinin kanının yerde komadın, diğer Oğuz beylerini ağır bir yükten kurtardın. Her şeye kadir Allah yüzünü ak eylesin! **2)**⁷¹

Bissat cevap verdi: Ölüm zamanı geldiğinde, saf inançtan kopmamalı! Allah, Muhammed aşkına günahlarımızı affetsin. Hanım hey. **3)**⁷²

NOTLAR

- 1 Folio'nun yabancı dilde kutu anlamı bulunmamaktadır. Lakin Folio'nun bir de büyük sayfa anlamı vardır. Cümlede küçük ifadesinin geçmesi bunun küçük sayfa anlamında kullanılmasını gerektirir. 18. Yüzyılda kitap formatları vardı. Günümüzde A1, A4 formatı gibi o zamanda Folio (sırt yüksekliği 32-35cm), Quart(sırt yüksekliği 23-26cm), Oktav(sırt yüksekliği 18-20cm) gibi formatlar kullanılmıştır. Söz konusu format kitab oluşturan sayfalarının katlanma sayısına göre isimlendirilmiştir. Dolayısıyla "*klein Folio: Küçük çiltli kitap*" olarak algılanması gerekir.
- 2 Diez'e ait parantezler olduğu gibi verilmiştir. Çevirmenin ilave ettiği bilgiler ise parantez içinde italik yazı formatında verilmiştir. Bunun dışında hiçbir ilave yapılmamıştır. Çeviri olduğu gibi aktarılmıştır. Metin içeri-

- sinde zaman hataları bulunmaktadır. Lakin bunlar da çevirmen tarafından düzeltilmiştir. Orjinal metine sadık kalmıştır.
- 3 Diez “Fels” sözcüğünü kullanmıştır. “Fels” in anlamı kayadır. Diez Almancaya çevirirken kayı ‘yı kaya şeklinde okumuş olabilir. Burada kast edilen kaya değil kayı boyudur.
- 4 Diez’in kendi ifadesi.
- 5 Sayılar belirgin halde olduğundan biz de aynı şekilde belirgin hale getirdik.
- 6 Diez “Unfälle” sözcüğüne karşılık “kazalar” ifadesini kullanmıştır. “Unfall” kökünden gelme bu sözcüğün kelime anlamı da “kaza”dır. Lakin Diez bunu yanlış tercüme etmiş olsa gerek. Zira “gaza” sözcüğünü “kaza” şeklinde algılamış ve Almancaya da bu şekilde çevirmiş.
- 7 Dede Korkut kitabında geçen “...Oğuznameyi düzdü” ifadesini Diez “Oguz namé” olarak yani oğuzlara ait kitap şeklinde algılamıştır. Netice itibarıyla de Oğuzname ile Oğuzname düzmeyi birbirine karıştırmıştır. Oysa burada kastedilen soylamaştır.
- 8 Metinde de “dreytausend Jahre” ifadesi geçmektedir. Çevirildiğinde ise “üç bin yıl” olur. Diez’in ifadesi çevirde bir hata yok.
- 9 Söz konusu cümlenin başı “**das ist**, es wird beschrieben...” Almancada cümle böyle başlamaz. Acaba burada bir bölüm ya da bir cümle mi atlanmış bilinmemektedir.
- 10 Diez Basat yerine Bissat kullanmıştır. Biz de orijinaliği bozmamak adına Basat yerine Bissat kullanmayı uygun gördük.
- 11 Vurgulandığı için çevirmen tarafından da vurgulanmıştır.
- 12 Diez çalışmasında zaman zaman Yunan’lı olana Cyklop derken zaman zaman da Tepeğöz için de Cyklop ismini kullanmıştır. İsimler Diez’in kullandığı ifade doğrultusunda kullanılmıştır.
- 13 Çevirmen tarafından ilave edilmiştir.
- 14 Kast edilen soylama’dır.
- 15 Diez eserini konuşma dilinde yazdığından ötürü zaman zaman cümlelerinde zaman hataları görülmektedir. Bunları düzeltme konusunda çok düşünüldü. Lakin metnin orijinalini bozmamak adına bunlar düzeltilmeden olduğu gibi verildi.
- 16 Diez’in eserinde “S. 158 ebendasselbst” şeklinde geçmektedir. “ebendasselbst” bilindik bir kalıp olmadığından çevirildiğinde “aynı yerde” anlamı çıkar. Bununla da “a.g.e.” kast edilmiş olabilir.
- 17 Diez, “Reis Efendi, Raschid Efendi” olarak kullanmıştır. Çevirmen tarafından olduğu biçimde alınmıştır.
- 18 Oxus: Amu Derya.
- 19 Donnerkeile: Bir çeşit kısa asadır. Bu asa ile yıldırım, şimşek ve gök gürültüsü saçılır. Bunlar mitolojide tanrının öfkesini sağtığı ve cezalandırıcı yönünü ortaya koyduğu silahtır.
- 20 Diez tarafından metin içine konmuştur.
- 21 Sicilya adasının batısında günümüzde “Marsala” olarak bilinir. Diez’in eserinde “Lilybäischen Meerbusen“; “Lillbae Denizgöğüsleri”olarak çevirmek mümkün. Sahilde bulunan kayalar, kadın göğsüne benzemesinden dolayı bu şekilde anılmıştır.
- 22 Diez’in metninde “...um dessen hinterher bebraubt zu werden” ifadesi “daha sonradan çalınabilmek için” şeklinde çevirilmesi gerekir. Lakin cümlede kast edilen ise Çalmak değil kendilerine mal edebilmek’tir.
- 23 “Cyklop’a has bir yaşantı sürmek” ile kural tanımaz kast edilmektedir.
- 24 Bu ani geçiş metnin orijinalinde de aynı biçimdedir.
- 25 Tuhaf anlamındadır.
- 26 Yedi kişiyle Ulysses ile kalan altı arkadaşı kast edilmiş olabilir.
- 27 Diez zaman zaman herhangi bir açıklama yapmadan bu şekilde yorumlar yapmaktadır. Çevirmen tarafından olduğu gibi çevirilmiş üzerine anlam katmaya çalışılmamıştır.
- 28 Urfa’nın eski ismi.
- 29 Çevirmen tarafından ilave edilen bilgiler Diez’in verdiği bilgilerle karışmaması için parantez ve italik olarak ilave edilmiştir. Diez buradan itibaren parantez içine rakam almış ve aşağıda açıklamasını yapmıştır.
- 30 “Söldner” olarak geçer. Bunun anlamı ise paralı askerdir. Çevirmen tarafından Er denmiştir.
- 31 **1) Oğuz’un babası Karahan’ın Uludağ ve Küçükdağ yakınlarında sayfiye ve Sir sahilinde ve Kuzey Yakartı sıradağları eteklerinde kışlık evi vardı. Deguignes-Hunların tarihi. I.s.216.**
- 32 Not: Diez daha öncesinde anlaması zor veya hatalı olduğunu söylediği kelimeleri parantez içinde açıkladığını ifade etmiştir. Diez her sayhada parantezi aynı rakamlarla ifade ettiğinden dolayı karışıklığa mahal vermemek ve orijinaliğini bozmamak adına parantez içindeki rakamlar olduğu şekliyle alınmıştır. Ancak aynı rakamlar aynı sayfada yer alması dolayısıyla hangi parantezin hangi açıklamaya ait olabileceği hususundaki karışıklığa sebep vermemek adına dipnotlandırma sistemi çevirmen tarafından konulmuştur.
- 33 **2) “Sari Tschoban” bir bey adıdır ve tercüme edildiğinde “sarı çoban” anlamını**

- taşır.**
- 34 Peri metnin aslında “Engel“ olarak verilmiş. Ancak Engel: Melek anlamındadır.
- 35 Burada dikkatimizi çeken bir ifade oldu. O da “Er begehrt des selben” ifadesinin anlamı “aynısını yaptı”. Yani burada Diez Perilerin pınar başında çiftleştiklerini ve çobanın da aynısını yaptığını ima eder. Bunu da “Er sah, dass die Engelmädchen sich Flügel anbanden” ifadesinden anlaşılabilir.
- 36 3) Emanet sözcüğü, ilişki sonrası oluşan cenin için kullanılmıştır.
- 37 7) Alp, bir kahraman, kılıçustası ve cesur demektir. Burada ise “özel bir birliğin savaşçısı” anlamına gelir.
- 38 8) Bunun anlamı dünyadan göçüp gitmesidir.
- 39 1) Yazar, burada Oğuzları bir defada kurutmak istememiş ve gelecekte yiyebilmek için her zaman yeter miktarda sayı bırakmak istediğini söylemek istemiştir.
- 40 Asıl Yünlü Koca ve Yapağlı koca olması gerekirken Diez’in eserinde (Böklü) Böklü Koca ve (Japaghlü) Yapağlı Koca şeklinde verilmiştir. Biz de Diez’in çevirisine sadık kalarak aynı şekilde yani **Böklü Koca** ve **Yapağlı Koca** olarak bırakmayı uygun gördük.
- 41 Han olarak geçmiyor. Zira “Han” olabilmesi için “Chan” olarak yazılmış olması gerekirdi.
- 42 1) Çadır gölgeliği güneşten korunmak için çadırın önünde kurulum.
- 43 2) Bunun anlamı, o artık huzursuzluktan ne yapacağını bilmez.
- 44 1) Böylesi konuşma tarzı kitabın devamında bir Kağan konuştuğunda her seferinde tekrarlanacaktır. Bu türden konuşma tarzına daha önce başka hiç bir yerde rastlamadım.
- 45 *) Gökyüzü ve gök kürelerinin uyumu ifadesi bahse konu olan bu adamların Tepegöz’le Karadağ’da yani yüksek olmasından dolayı gökyüzüne yeryüzünden daha yakın olduklarına inanılan Karadağ’da savaştıkları şeklinde açıklanabilir. Bununla birlikte **gök kürelerinin ahengi** fikri, Ptolomäus ve Pythagoras’tan çok daha eski olmasından dolayı eski Oğuzların bununla ilgili bir şey duymuş olmaları da asla düşünülemez.
- 46 1) Bunun anlamı, ne istiyorsan onu yap.
- 47 2) İnsanlar burada öldürüldüğü için Mezbahane, ev yerine kullanılmıştır.
- 48 3) Böklü Koca ve Yapağlı Koca, Tepegöz’ün iki hizmetkarlarıdır.
- 49 1) Şark ülkelerinde yaşayanlar eski zamanlarda çok kısa yarım çizmeler giymişlerdir. Bütün bir öküz derisinden yapılan, ve genellikle bir insanın içine girip hapsedilebileceği böylesi küçük bir yarım çizme, bize Tepegöz’ün heybeti hakkında ve ayrıca Parhasius’un fikri doğrultusunda Plinius’un yaptığı resimde uyuyan bir Cyklobun başparmağını Satyr’in (Not 1) Thyrsus’la (Not 2) ölçtürmesi bize onların cüsseleri hakkında fikir verir.
- (Not 1) Eski Yunan mitolojisinde yer alan yarı keçi yarı insan olan bir varlık.
- (Not 2) Ücunda çam kozalağı takılı bir sarmaşık ya da şarabın simgesi olan asma dallarıyla sarılı insan boyundan biraz uzun asa.
- 50 Diez’in eserinde “Schlachtmesser” olarak geçmektedir. Sözcüğün iki anlamı vardır. Birisi “Savaş bıçağı” diğeri ise “kurban kesmede kullanılan büyük bıçak”tır. Biz “Savaş bıçağını” kullanmayı uygun gördük.
- 51 2) Muhammed adına yapılan söz konusu dua Fabelin İslam döneminde düşünü- lüp yazıldığına bir kanıtı değildir. Aksine Muhammed ümmetinden olanlar İslam dönemi öncesinde oluşan birçok anlatımı Muhammed döneminde yazılmış gibi göstermeye oldukça alışkındırlar. Zira olayları Muhammed dönemine bağlamak ve İslam dünyasının başlangıcından beri İslam’ın bazı kişilerde can bulmuş olduğunu iddia etme düşünceleri oluşmuştur.
- 52 Diez vurguladığı için çevirmen tarafından da vurgulanmıştır.
- 53 Schafhäupter Böcke: Koyun derili koçlar.
- 54 1) Şansım dönüyor! Sözleri sanırım **Hey!** Nidasından önce gelmeli. Bunu yazıya geçiren kişi ise onu orada atlamış ve olmaması gereken yere yerleştirmiştir.
- 55 Diez eserinde “...dein Schwanz die Höhle umstürzen soll.” cümlesini kullanmıştır. İfade olduğu gibi alınmıştır.
- 56 1) Buradaki yüzük Tepegöz’ün peri annesinden yaralanmazlık için aldığı yüzükle aynıdır.
- 57 2) Burada sorular ve cevaplar sıklaştığından, kısaltma olarak birine D.G (Depe Ghöz-Tepegöz), diğeri ise B (Bissat) yazdım.
- 58 3) Yüzük onun ayakları altında duruyordu, bu durumda Tepegöz onu yeniden parmağına takmamıştı. Yani D.G. (Tepegöz’ün) yaralanmazlığı artık son bulmuştur.
- 59 4) Muhammed inancı burada tarihsel

- aykırılık Anakronizm içinde yerleştirilmiştir. (Not: Anakronizm: Tarihi olayın geçtiği zaman ile olayda yer alan özelliklerin birbiriyle uyumsuzluğudur)
- 60 Diez kanlı ve kansasız kılıcı sanırım yanlış çevirmiş olabilir. Zira bunlar kınlı ve kansasız kılıç olabilir.
- 61 1) Burada metinde birşeyler eksik olmalı, çünkü kanlı olması gereken ikinci kılıcın Bissat tarafından görüldüğü ile ilgili birşey söylenmemiştir. Ancak yine de Bissat'ın, *مويا* (*Türkçe'de بوی ile aynı anlamda*) tedsbir almadan eline almak istememiş olması söz konusu kılıcın bu kılıç olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zaten daha sonra kılıç sözcüğü açıkça Bissat'ın ona, odun ve yayla dokunmuş olduğu şeklinde dile getirilmiştir. Burada dokunulan kılıcın kanlı kılıç olması muhtemeldir.
- 62 Kendi kılıcı ikiye bölünmüş olmasına rağmen sonradan kendi kılıcını tekrar kınına sokması ile ilgili bir çeviri hatası yok. Bu şekilde ifade edilmiş çevirmen de söz konusu ifadeyi değiştirmeden olduğu gibi almıştır.
- 63 1) Burada tabii ki kurgulanmış bir eserden bahsediyoruz. Ancak her ne kadar kurgulanmış olsa da yine de kendi içinde tutarlı olması gerekir. Kanlı kılıcın önce dokunulduğunda herşeyi kesme gibi bir özelliği vardı. Bissat onu kendi kılıcıyla çamurdan çıkarabildiğine göre, kılıç çamura düştüğü anda, artık gücünü kaybetmiş mi oluyordu? Bu durumda kılıcın Tepegöz'ün kafasını kesmek için nasıl gücünü geri kazandığı sorusu sorgulanabilir. Muhtemelen burada yazı eksiktir.
- 64 2) Her iki sözcük de, Almançada çok kullanılan Teremtemtem gibi (ki bunun Almanca olduğunu varsayarsak) ve Ta-usend Sassa gibi anlamsız dilekten ibarettir!
- 65 "Fels" olarak alınmış. Ancak Fels: Kaya anlamındadır ve cümle içerisinde bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle kaya ile kayı boyu kastedilmiş olabilir.
- 66 Diez "Nun Bruder" ifadesi "Şimdi kardeş" şeklinde çevrilir. Oysa ifade "Nun sind wir Brüder" şeklinde kullanılmış olsa idi "Şimdi kardeşiz" anlamı çıkardı. Ki bu da doğru olmandır. Sanırım Diez "Şimdi kardeşiz" anlamını kaçırmış olsa gerek.
- 67 1) Yazının aslında denir ki: Benim kardeşlerimi öldürme (yani Tödt mir nicht die Brüder). Ancak bunun bir anlamı bir anlamı yoktur hatta takip eden cümle ile de uymamaktadır. Bu nedenle bu cümleyi hatalı buluyorum. Dolayısıyla cümleyi nasıl okuduysam öyle tercüme ettim.
- 68 2) Onların delikanlıları ve şahinleri ifadesi kahraman oğulları anlamını taşımaktadır. Aslında Tepegöz'ün bu son konuşması özellikle kaba (ham) Cyklop dili tanıtmak amacıyla verilmiştir. Ki bu ifade, hiç bir sözcüğü atlamadan tercüme edilmiş şekilde verilmiştir. Bu da Cyklop dili hakkında bir fikir verme açısından önem taşımaktadır.
- 69 *) Katil elçileriniz (yani "Eure mörderische Gesandten") Oğuzlar tarafından Tepegöz'ü öldürmek için görevlendirilmiş kişiler olmalıydı. Bunun yanlışlıkla yazılmış olma ihtimali de vardır.
- 70 1) At aghizlü sözcüğün anlamı At ağızlı demektir.
- 71 2) İslam'a göre ebediyette günahkârlar utançtan kızarırlar. Burada bu kara yüz olarak karşımıza çıkar. Buna karşın ak yüz o kişilerin saf ve temiz oldukları anlamına gelir. Ayrıca burada söz konusu kişiye Dede Korkut'un, hitabı ve başka anlatımların sonunda olaya sonradan dahil olan üçüncü kişi olarak girmesinin bir örneği görülür. Bu ise girişte bahsettiğim üzere, Oğuzname veya Oğuzlara ithaf anlamındadır.
- 72 3) "Hanım hey" (yani "heh mein Chan!") sözleriyle başlıkta öne çıkarılmak istenen şey, tamamlanmak istenmektedir. Bunun bir sevinç nidası olduğu görülüyor.